

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.3.40](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.3.40)

УДК 658.15

*О. А. Сметанюк,
к. е. н., доцент, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця
С. А. Зваричук,
студентка, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця*

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*О. А. Smetaniuk
PhD, Associate Professor, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia
S. A. Zvaryshchuk
student, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia*

FEATURE IDENTIFICATION OF FINANCIAL SUSTAINABILITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті відзначено, що поняття фінансової стійкості є ширшим за традиційні економічні категорії, такі як, «кредитоспроможність», «рентабельність» та інші, адже інтегрує у собі оцінку фінансових результатів підприємства з багатьох сторін. Авторами визначено, що фінансова стійкість є багатограним економічним явищем, що виявляє здатність підприємства здійснювати свою діяльність безперебійно, незважаючи на загрози, які можуть позначатись на його господарській активності. Фінансова стійкість досліджується як комплексна категорія, яка з однієї сторони розглядає суто внутрішні елементи забезпечення стабільної роботи підприємства, а з іншої – передбачає ефективне функціонування підприємства в мінливих умовах, котрі часто здійснюють дестабілізуючий вплив. Доведено, що оптимізація фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства здійснюється для забезпечення якісних змін у складі інших елементів фінансового стану, що забезпечує нові можливості для його економічного зростання. Обґрунтовано доцільність використання при управлінні структурою фінансових ресурсів методів, які враховують специфічні галузеві особливості підприємства такі як сезонність виробництва, залежність від природно-кліматичних факторів, значна тривалість виробничого циклу, використання частини готової продукції у власному виробництві, конкуренцію на ринку та інші. Виявлено особливості ідентифікації фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства на основі оцінювання відносних показників фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Вінницької області, де у даний час створюються передумови для трансформації міжгалузевих відносин, налагоджується механізм цінового та фінансово-кредитного спрямування на ефективний розвиток аграрного сектору, формується система інвестиційно-інноваційного забезпечення сільського господарства. Проведені розрахунки показників фінансової стійкості підтверджують наявність порушень платіжного балансу підприємств та неналежну структуру розподілу власного капіталу сільськогосподарських підприємств регіону.

The article notes that the concept of financial sustainability is wider than traditional economic categories, such as "creditworthiness", "profitability" and others, since it integrates the estimation of financial results of the enterprise from many parties. The authors were defined that financial sustainability is a multi-faceted economic phenomenon that manages the ability of an enterprise to carry on its activity without interruption, despite threats that may affect its economic activity. Financial stability is investigated as a complex category, which on the one hand considers purely internal elements of ensuring the stable operation of the enterprise, and on the other - provides for the effective operation of the enterprise in a changing environment, which often has a destabilizing effect. It is proved that optimization of financial stability of agricultural enterprise is carried out to provide qualitative changes in composition of other elements of the financial state, providing new opportunities for its economic growth. The expediency of use in the management of the structure of financial resources methods that take into account specific industry features of the enterprise such as seasonality of production, dependence on natural and climatic factors, a significant length of the production cycle, the use of part of the finished product in its own production, competition in the market and others. The peculiarities of identification of financial sustainability of agricultural enterprises of Vinnytsia region are revealed, where the preconditions for the transformation of inter-branch relations are created, the mechanism of price and financial-credit direction for the effective development of the agrarian sector is being established, the system of investment-innovation support is being created Agriculture. The conducted calculations of indicators of financial sustainability confirm the existence of violations of the balance of payments of enterprises and inappropriate structure of the distribution of equity capital of agricultural enterprises in the region.

Ключові слова: *фінансова стійкість; фінансовий стан; сільськогосподарське підприємство; фінансова залежність; маневрування робочим капіталом; рівновага; власний капітал.*

Key words: *: financial stability; financial condition ; agricultural enterprise; financial dependence; maneuvering working capital; equilibrium; equity.*

Постановка проблеми. Україна має величезні потенційні можливості для розвитку аграрного сектора національної економіки. На сьогодні сільське господарство є однією з найбільших галузей народного господарства України. Це чи не єдина галузь, яка в умовах війни показує зростання, причому її частка в структурі ВВП останніми роками також збільшується: так у 2012 році вона склала 7,8% , у 2014 році – 10%, у 2016 році – 11,7%, а у 2017 році – 12,1%. [1].

Ще одним доказом перспективності аграрного сектора є міжнародне сприяння його розвитку. За останні шість років ЄБРР та інші інвестори вклали більше 1 млрд доларів в український сільськогосподарський сектор [2].

В умовах постійно діючих дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища та загострення конкурентного суперництва, будь-який суб'єкт господарювання прагне підвищити ефективність власної фінансової діяльності. В свою чергу, визначення рівня фінансової стійкості є одним із головних джерел отримання інформації про фінансовий стан підприємства сьогодні та його перспективи у майбутньому.

Тому проблеми забезпечення фінансово стійкого функціонування підприємства та формування високорозвиненого конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення доходів аграрних підприємств є актуальною проблемою, що потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значну увагу дослідженню фінансової стійкості підприємства приділили як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, а саме: О. Д. Василик, М. Гізатулліна, А. В. Грачов, В. М. Івахненко, Є. В. Мних, Г. В. Савицька, Ю. М. Тютюнник, Ю. В. Цал-Цалко, А. Д. Шеремет та ін. Проблеми формування фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств досліджували Н. Ю. Захарова, М. Д. Білик, І. О. Бланк, К. В. Измайлова, В. В. Ковальова.

Проте досі відсутня єдність поглядів щодо не тільки трактування сутності фінансової стійкості та методик її оцінювання, а й ідентифікації специфіки забезпечення фінансової стійкості аграрних підприємств зокрема. Ця ситуація зумовлює необхідність подальшого розвитку теоретичних положень і використання наукових підходів до вирішення проблем формування фінансової стійкості з урахуванням сучасних ринкових особливостей у розвитку сільськогосподарських підприємств.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення категорії «фінансова стійкість» та виявлення особливостей ідентифікації фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства на основі оцінювання відносних показників фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Вінницької області.

Результати дослідження

В сучасних мінливих умовах для ефективного функціонування суб'єктів господарства, перед вітчизняними підприємствами гостро стоїть питання в оптимізації власної фінансово-економічної діяльності. У такий час актуальним стає забезпечення належного рівня всіх напрямів діяльності та, зокрема, фінансової стійкості підприємства.

Поняття фінансової стійкості є ширшим за традиційні економічні категорії, такі як, «кредитоспроможність», «рентабельність», «фінансова стабільність» та інші, адже поєднує у собі оцінку фінансових результатів підприємства з багатьох сторін [3, с.27].

У кожного науковця свій підхід до визначення сутності фінансової стійкості. Так наприклад, Гізатулліна О. М. визначає це поняття наступним чином: «Фінансова стійкість – це певний стан рахунків підприємства, який гарантує його постійну платоспроможність» [4]. У свою чергу, Савицька Г.В. визначає фінансову стійкість підприємства як здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому внутрішньому і зовнішньому середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику [5, с.36].

Івахненко В.М. зазначає, що фінансова стійкість відображає збалансованість засобів та джерел їх формування, доходів і витрат, грошових і товарних потоків, оцінюється на підставі співвідношення власного і залученого капіталу підприємства, темпів нагромадження власних засобів внаслідок господарської діяльності, співвідношення довгострокових і поточних зобов'язань, достатності забезпечення матеріальних оборотних засобів власними джерелами [6, с.173].

Тютюнник Ю.М. визначає фінансову стійкість як здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику [7, с.351].

Як вказує проведений аналіз трактувань різних авторів категорії «фінансова стійкість», на сьогодні відсутня єдність поглядів на її змістове наповнення. На нашу думку, фінансова стійкість – багатогранне економічне явище, що виявляє здатність підприємства здійснювати свою діяльність безперебійно, незважаючи на загрози, які можуть позначатись на їх господарській діяльності. При цьому, фінансову стійкість слід розглядати як комплексну категорію, яка з однієї сторони розглядає суто внутрішні елементи забезпечення стабільної роботи підприємства, а з іншої – передбачає ефективне функціонування підприємства в мінливих умовах, котрі часто здійснюють дестабілізуючий вплив.

При відсутності єдності у ідентифікації категорії фінансової стійкості відсутній й єдиний підхід до визначення показників її оцінювання. Узагальнюючи можна виділити два рівня аналізу фінансової стійкості, зокрема аналіз її абсолютних та відносних показників.

Основним методом, що використовується у процесі оцінювання фінансової стійкості, є метод відносних показників, причому перелік таких показників також є неоднозначним.

За своїм змістом і завданням аналіз фінансової стійкості в АПК майже не відрізняється від аналізу в інших галузях національної економіки, проте він має деякі особливості в методиці його проведення, які обумовлені специфікою цієї галузі виробництва:

- 1) пряма залежність результатів сільськогосподарського виробництва від впливу природно-кліматичних умов;
- 2) наявність сезонного характеру сільськогосподарської діяльності;
- 3) значна тривалість виробничого циклу;
- 4) використання частини готової продукції у власному господарстві;
- 5) наявність специфічних показників, що характеризують діяльність підприємства (врожайність, продуктивність худоби, жирність молока та ін.) [8, с. 177–178].

Нині багато сільськогосподарських підприємств в Україні перебувають у кризовому стані. Вони втратили ринки збуту та відчувають постійну нестачу власного оборотного капіталу для здійснення переорієнтації підприємства на виробництво конкурентоспроможної продукції. Усе це вимагає поглибленого аналізу причин погіршення фінансового стану, факторів забезпечення фінансової стійкості підприємств.

Фінансовий стан аграрного підприємства визначають за такими елементами:

- прибутковістю роботи підприємства;
- оптимальністю розподілу прибутку, що залишився у розпорядженні підприємства після сплати податків і обов'язкових платежів;
- наявністю власних фінансових ресурсів не лише мінімально потрібного рівня для організації виробничого процесу і процесу реалізації продукції;
- раціональним розміщенням основних і обігових фондів;
- платоспроможністю та ліквідністю [9].

У даний час на Вінниччині створюються передумови для трансформації міжгалузевих відносин, налагоджується механізм цінового та фінансово-кредитного спрямування на ефективний розвиток аграрного сектору, формується система інвестиційно-інноваційного забезпечення сільського господарства.

Як наслідок, Вінниччина за обсягами виробництва сільськогосподарської продукції з року в рік посідає визначне місце в економіці України. За інформацією Державної служби статистики, за 10 місяців 2018р. за обсягами виробництва валової продукції сільського господарства Вінницька область посіла перше місце серед

регіонів України. Індекс виробництва продукції сільського господарства області за січень–жовтень 2018р. склав 110,9%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 119,3% та господарствах населення – 98,4%.[10].

У цей же час надважливим питанням для ефективного розвитку господарств в складних ринкових умовах є виявлення джерел формування фінансових ресурсів (грошових коштів), якими розпоряджаються аграрні підприємства. У даному випадку підприємства можуть розраховувати як на власні, так і позичкові грошові ресурси.

Найбільш інформативними показниками взаємозалежності джерел фінансових ресурсів, на нашу думку, є коефіцієнти фінансової залежності і маневрування робочого капіталу. Нами проведено аналіз рівня та динаміки цих показників фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Вінницької області різних форм власності (табл. 1).

Таблиця 1.
Динаміка відносних показників фінансової стійкості підприємств Вінницької області за 2016-2017 р

Підприємство	Коефіцієнт фінансової залежності		Коефіцієнт маневрування власного капіталу	
	2016 рік	2017 рік	2016 рік	2017 рік
СТОВ «Агрофірма «Вербка»	2,5	2,2	-0,2	0,2
ПАТ «Сільськогосподарське підприємство «Турбівське»	1,4	1,04	0,8	0,5
ПАТ "Сад Поділля"	1,5	1,3	-0,1	0,4
ПрАТ "Вінниччина"	2,1	1,8	-0,1	0,12

Коефіцієнт фінансової залежності характеризує ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Занадто велика частка позикових коштів знижує платоспроможність і фінансову стійкість підприємства і зменшує ймовірність отримання кредиту. Правда, інколи зростання рівня цього показника може бути свідченням посилення ступеня фінансової надійності підприємства, довіри до нього з боку кредиторів. Проте і велика частка власних коштів не може оцінюватися позитивно, оскільки, якщо рентабельність активів підприємства перевищує вартість джерел позикових коштів, то за браком власних коштів вигідно взяти кредит. Кожному підприємству з урахуванням його специфіки доцільно встановити для себе нормативне значення цього коефіцієнта.

Оптимальне його значення для підприємств України має бути меншим за 2,0 [11]. Проте числове значення цього показника може змінюватися залежно від галузевої приналежності підприємства, стадії його життєвого циклу, інноваційної та інвестиційної привабливості тощо.

Оцінюючи значення коефіцієнта фінансової залежності (табл. 1) бачимо, що на трьох підприємствах протягом 2016– 2017 років він знаходиться в межах оптимального від 1,04 (ПАТ «Сільськогосподарське підприємство «Турбівське» 2017 р.) до 1,8 (ПрАТ «Вінниччина» 2017 р.).

Це означає, що дані підприємства потребу у фінансових ресурсах покривали переважно за рахунок власних коштів. У СТОВ «Агрофірма «Вербка» коефіцієнт фінансової залежності у 2017 р. дещо перевищував оптимальне його значення і склав 2,2. Це частково пояснюється тим, що підприємство надає цільові послуги фізичним особам, оплата яких здійснюється нерівномірно. Як наслідок, частка дебіторської заборгованості в складі оборотних активів підприємства є достатньо значною. За таких обставин підприємство не може своєчасно розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями з постачальниками ресурсів, бюджетом тощо. Проте, у 2016 р. У СТОВ «Агрофірма «Вербка» цей показник становив 2,5, тобто у 2017 році підприємству вдалось покращити значення коефіцієнта фінансової залежності.

Коефіцієнт маневрування власного капіталу показує, яка частина власного капіталу перебуває в обігу, тобто в тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими коштами, а яка капіталізована. Цей показник характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття його поточних активів. Слід зазначити, що рівень цього коефіцієнта зумовлюється специфікою галузі та виробництва. Наприклад, у фондомістких виробництвах він буде нижчим, ніж у матеріаломістких, оскільки на таких підприємствах значна частина власного капіталу інвестована в необоротні активи і, насамперед, в основні засоби. Зростання коефіцієнта маневрування власного капіталу оцінюється позитивно, оскільки є доказом збільшення його фінансових можливостей в контексті маневрування власними коштами. Цей коефіцієнт повинен бути оптимальним, тобто мати позитивне та високе значення (кількісно бути вищим за 0,5) [11], щоб забезпечити достатню гнучкість у використанні власних коштів підприємства.

Дані табл. 1 яскраво свідчать про високий дефіцит власного обігового капіталу майже на всіх досліджуваних підприємствах (за винятком тільки ПАТ «Сільськогосподарське підприємство «Турбівське»), унаслідок чого коефіцієнт маневреності власного капіталу має нижче та від'ємне значення при нормативному значенні понад 0,5.

Це означає, що підприємства вкладали в оборотні кошти власного капіталу менше від оптимальної величини, що загалом оцінюється негативно. Правда, тут слід враховувати низку факторів, які можуть знижувати оптимальне значення, наприклад даний показник може значно коливатися залежно від структури власного капіталу.

Як видно з табл. 1 у 2016 році значення цього коефіцієнта були від'ємними на таких підприємствах як СТОВ «Агрофірма «Вербка» (-0,2), ПАТ «Сад Поділля» (-0,1) та ПрАТ «Вінниччина» (-0,1) . Така ситуація

доводить, що ці підприємства весь власний капітал інвестували в необоротні активи, залишаючи поза увагою мобільні активи. Власні оборотні кошти тут відсутні, а потреба підприємств у них покривається лише за рахунок поточних зобов'язань. Проте аналіз коефіцієнта маневрування власного капіталу переконує, що у 2017 р. на даних підприємствах спостерігається позитивна тенденція у його динаміці, незважаючи на фінансово-економічну кризу, яка негативно вплинула і на результати діяльності підприємств і на їх фінансовий стан.

Отже, проведені розрахунки показників фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств регіону свідчать про наявні порушення платіжного балансу підприємств, неналежну структуру розподілу власного капіталу.

Висновки

Отже, управління фінансовим станом сільськогосподарських підприємств потребує оптимізації рівня його фінансової стійкості. При управлінні структурою фінансових ресурсів слід використовувати методи, які враховують специфічні галузеві особливості підприємства такі як сезонність виробництва і конкуренцію на ринку. Оптимізація фінансової стійкості здійснюється для забезпечення якісних змін у складі інших елементів фінансового стану, що забезпечує нові можливості для економічного зростання підприємства.

Література.

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/svvpzkd_u.htm.
2. Іноземні інвестори вклали в українське сільське господарство 1 млрд доларів // УНН. – 2018. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1730593-inozemni-investori-vklali-v-ukrayinske-silске-gospodarstvo-1-mlrd-dolariv>
3. Поддєрьогін А. М. Фінансова стійкість підприємств в економіці України : [монографія] / А. М. Поддєрьогін, Л. Ю. Наумова. – К. : КНЕУ, 2011. – 184 с.
4. Гізатуліна О. М. Фінансова стійкість підприємства: економічна сутність та методика оцінки / О. М. Гізатуліна // Прометей. – 2010. – № 2. – С. 239-244.
5. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навчальний посібник / Г.В. Савицька. – 3-є вид., перероб. та доп. – К.: Знання, 2010. – 654 с.
6. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: навчальний посібник / В.М. Івахненко. – Київ: Знання-Прес, 2000. – 208 с.
7. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Ю.М.Тютюнник. – К.: Знання, 2012. – 815 с.
8. Мішина С. В. Аналіз у галузях виробництва та послуг : навч. посібн. / С. В. Мішина, О. Ю. Мішин. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 240 с.
9. Захарова Н.Ю. Оцінка фінансової стійкості аграрних підприємств/ Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції – 2012. – №3, 28
10. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/informatsiya-dlya-zmi/2012-05-29-12-14-25/506----2018-/5683-2018-11-16-12-31-45.html>
11. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент : підручник / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2009. – 536 с

References.

1. State Statistics Service of Ukraine (2019), available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/svvpzkd_u.htm (Accessed 25 Feb 2019).
2. UNN (2018), “Foreign investors have invested \$ 1 billion in Ukrainian agriculture”, available at: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1730593-inozemni-investori-vklali-v-ukrayinske-silске-gospodarstvo-1-mlrd-dolariv> (Accessed 25 Feb 2019).
3. Poddier'ohin, A. M. and Naumova, L. Yu. (2011), *Finansova stijkist' pidpriemstv v ekonomitsi Ukrainy* [Financial stability of enterprises in the economy of Ukraine], KNEU, Kyiv, Ukraine.
4. Gizatullina, O.M. (2010), “Financial durability of enterprise : economical essence and methodology of evaluation”, Prometei, vol. 2, pp. 239-244.
5. Savitskaya, G.V. (2010), *Ekonomichnyy analiz diyalnosti pidpriyemstva* [Economic analysis of activity of enterprise], 3rd ed, Prometei, Kyiv, Ukraine.
6. Ivahnenko, V. M. (2000), *Kyrs ekonomichogo analizu* [Course of economic analysis], Znannia-Pres, Kyiv, Ukraine.
7. Tjutjunnyk, Ju. M. (2012), *Finansovyj analiz* [Financial analysis]. Znannia, Kyiv, Ukraine.
8. Mishyna, S. V. and Mishyn, O. Yu. (2008), *Analiz u haluzyakh vyrobnytstva ta posluh* [The analysis in the fields of production and services], KhNEU, Kharkiv, Ukraine.
9. Zakharova, N.Yu. (2012), “Assessment of financial stability of agricultural enterprises”, *Naukovyj visnyk: Finansy, banky, investytsii*, vol. 3, p.28
10. State Statistics Service of Ukraine (2018), “By the day the farm worker”, available at: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/informatsiya-dlya-zmi/2012-05-29-12-14-25/506----2018-/5683-2018-11-16-12-31-45.html> (Accessed 25 Feb 2019).
11. Poddyerohin, A.M. (2009), *Finansovyuy menedzhment* [Financial management], KNEU, Kiev, Ukraine.